

Annotation

Ostapchuk Galyna *Internal forces of historical movement in V. Lyppynskyu's philosophy history.* The article is dedicated to the philosophical heritage of V. Lyppynskyu, his understanding of the main components of historical process the historical process appears as a social being as a result of people reciprocity with objective necessity and subjective actions of individuals taking place.

Key words: historical process, constructive and destructive components of history, world outlook, negative forms of historical being, idea, word, moral, fortune.

Павлишин Л. Г.
*Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка*

**ІНДИВІДУАЛІЗМ
ЯК ОСНОВА ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
У ФІЛОСОФІЇ Ф. НІЦШЕ**

У статті досліджується роль індивідуалізму у процесі удосконалення людини, розвитку її фізичних, духовних та інтелектуальних можливостей у філософії Ф. Ніцше.

Ключові слова: Ніцше, соціалізм, демократія, добро, зло, особистість.

Вступ. Духовну кризу суспільства наприкінці XIX століття Ніцше передчував одним з перших ще у XIX столітті. На жаль, сучасники ставились до його передбачень з великим страхом та сумнівом. “Панівні класи, для яких він говорив і писав, ще не відчули духовної пустки, їхні ідеали ще не пройнялись відчаєм, песимізмом і безперспективністю існування” [1, с. 129]. З болем у серці Ніцше спостерігав сумну картину знецінення особистості, її нівелювання, обмеження інтересів. Він прагнув розвіяти пасивність та природну несміливість людини. Ніцше хотів, щоб особистість здобула віру в себе та власні сили. Втеча від реального життя не змогла б вирішити проблем тогочасної людини. Тільки сильні досягають успіху, проявляють себе, йдуть вперед, не озираючись назад.

Основна частина

Ніцше не тільки порушив питання стосовно гуманності людської сутності, а й прагнув її переосмислити та переоцінити по-новому. Доречним було трактування даної проблеми: людина відрізняється від тварини не здатністю до розумового мислення чи вмінням виробляти знаряддя праці, а характером самого життя. Якщо раніше вважали, що людина виокремилася з тваринного світу завдяки вірі в авторитет Бога, який вказував їй хто вона і як повинна жити, то із смертю Бога особа втратила своє місце між Всевишнім та твариною. За даних обставин людина може лише покладатись на власну волю, знаходитись у ситуації, коли потрібно обирати одне з двох – підніматись до надлюдини чи повертати назад до стадної тварини, деградувати. Остання можливість стала згубною у тогочасному суспільстві: людина нівелює так, як це було у тваринному світі. Ніцше хотів, щоб особистість самостверджувалась, стала людиною у повному значенні цього слова. Німецький

філософ бажав, щоб людина була схожою на ту, яка жила у далеку античну епоху. Ніцше досить добре розумів всю нікчемність гуманізму своєї доби, але відкидаючи його, він водночас хотів на противагу цій нещирій гуманності обґрунтувати та ствердити справжню гуманність, виходячи із сутності самої людини.

Ніцше, як проповідник індивідуалізму, хотів, щоб людина відкривала і розвивала свої здібності. Індивіди, що прагнуть свого розвитку, не повинні покірно іти тією дорогою, що й основна маса, а боротись за свої права. Недаремно Ніцше говорив устами Заратустри: “Я закликаю вас не до роботи, а до боротьби. Я закликаю вас не до миру, а до перемоги. Нехай праця ваша буде боротьбою, а мир – вашою перемогою” [2, с. 34]. Проте слід розуміти, що під “війною” Ніцше мав на увазі “війну думки”. Хіба “гарна війна”, тобто чесна і мужня боротьба за своє “далеке” майбутнє, за свої ідеали та переконання, не змушує нас з повагою ставитись до такого бійця, що так відчайдушно прагне досягнути гармонію та повноту життя? Сповідуючи індивідуалізм, Ніцше не мав на увазі вседозволеність особи. Він лише хотів знайти більші спроможності для свободи людини, але не вважав цю свободу безмежною.

Ми живемо у суспільстві, яке накладає на нас певні обмеження. Існування за законом, що наче промовляє – “живіть ось так”, схоже на рабство. Робітничий клас цілковито втратив усе своє людське ество. Робітник не розуміє, наскільки принизливо бути гвинтиком машини, що рано чи пізно його розчавить. На думку Ніцше, надії на соціалістичний лад є марними. “Соціалізм є фантастичним молодшим братом деспотизму, який він хоче наслідувати; його прагнення, відповідно, в найглибшому сенсі слова є реакційними” [3, с. 446]. Важка, виснажлива праця з ранку до вечора гальмує розвиток інтелектуальних здібностей та почуття незалежності, відволікає людину від думок та мрій. Але не тільки робітничий клас перетворився на запрограмовані машини. Якщо зазирнути у сферу людей з вищих кіл, забезпечених і освічених, то тут також можна спостерігати картину декадансу. Людина в погоні за живою втрачає своє власне “Я”. У відносинах між людьми панує лише холодний розрахунок. Людина шкодує часу на прогулянку з друзями чи похід у театр. Тогочасне суспільство наповнювали не особистості, а “корисні машини”. Про цей факт свідчать слова Заратустри, який сказав: “Воістину, брати мої, я блукаю серед людей як серед уламків і окремих частин людини” [2, с. 100].

Особа, розчинившись у масі людей, втрачає свою індивідуальність. Панування загального над одиничним – ось у чому полягає, на думку Ніцше, найбільша загроза для майбутнього людини. Німецький філософ неприємно дивився на своїх сучасників, але і в цьому він бачив позитивний бік. У похмурому сучасному житті Ніцше зумів розгледіти світле майбутнє. На його думку, занепад потрібен для великого росту людства. Руйнація старого означає прихід нового. Страждання, симптоми занепаду – це посилені рух вперед. Коли росте вища людина, то разом з нею зростає і зворотній її бік – людина нижча.

Тогочасні люди вже нічого не могли. Вони стали скромними, ручними, покірними, смиренними, а тому втратили здатність сильно бажати. Отже, такі люди, на переконання Ф. Ніцше, повинні бути подолані. Він вважав, що в демократичній Європі

дуже зростає “дресированість” людей, вони легко вчаться, легко підкоряються, слухаються. Демократія – це самообман, бо тут приниження людини і керуваність нею розглядається як прогрес. “Ми бачимо в демократичному русі не тільки форму занепаду політичної організації, але й форму виродження людини” [2, с. 322].

Відколи живе людина, існували й людські отари. Послух впродовж тривалого часу запроваджували серед людей. Доречно було б припустити, що тепер майже в кожному живе природжена потреба коритися як своєрідне формальне сумління, яке наказує: “ти неодмінно мусиш робити те або те, відмовитися від того чи від того”. Ні для кого не буде секретом, що для декого з нас слово-наказ з боку того, хто сильніший та впливовіший, вважається єдино правильним та таким, що потребує нагального виконання.

Надзвичайна обмеженість людського розвитку, вагання, млявість, часті відступи назад і тупцювання на одному місці породжені тим, що стадний інстинкт покори успішно передається у спадок. Ніцше переконаний, що потрібно відноситися до мас безжалісно, як робить це сама природа. З іншого боку, стадна людина в Європі вдає, начебто вона єдино дозволена порода людини. Відсутність свавілля, свободи в діях та одну тільки сильну втому навкруги бачив філософ. На його думку, цивілізація принижує людину, а розслаблююча демократія і рух гуманності ще й підсилюють цю принизливість. Люди майбутнього бачать у демократичному русі не тільки форму занепаду демократичної організації, а й форму деградації, здрибнення людини в результаті зведення її до пересічності та знецінення. Потрібно покладати усі сподівання на нових філософів, чий дух достатньо дужий і самобутній, щоб започаткувати протилежну оцінку речей і переоцінити, перевернути “вічні цінності”; на предтеч, на людей майбутнього, на тих, хто накидає на сучасність той аркан, який тягне волю тисячоліть на нові шляхи. Філософи, мислителі, вожді, люди з сильним духом і волею потрібні для того, щоб навчити людину дивитися на своє майбутнє як на свою волю, як на щось залежне від людської волі. На думку Ніцше, від цивілізації людина стала, якщо не кровожерливішою, то вже, мабуть, гіршою, бридкішою, ніж колись.

Ніцше оспівував аристократичні правові інститути греків героїчного часу, захоплювався “арійською гуманністю” законоположень Ману, авторитетом закону кастового ладу. “Демократичні рухи нашого часу, звичайно, виступали як перешкоди” [4, с. 973]. Відхід від аристократичних стандартів також і в сфері права кваліфікується як декаданс і нігілізм, виродження “здорових” правових інстинктів в стадні. Ніцше вважав, що тогочасні ліберальні і демократичні ідеї та закони були “стадним законодавством”, що розраховане на середній сорт людей. Обґрунтовуючи свої уявлення про майбутнє, Ніцше вважав, що, з одного боку, демократичне зрушення в Європі спричинить породження людського типу, приреченого до нового рабства. Тоді з’явиться сильна людина без забобонів, тиран, що мимовільно підготовлюється європейською демократією.

Ніцше виділяв два основних типи державності – аристократичний і демократичний. Аристократичні держави, на його думку, сприяють формуванню

високої культури і сильної породи людей. Демократія, на думку німецького філософа, є занепадницькою формою держави. Римська імперія постала в очах Ніцше найвеличнішою формою організації. Високо оцінював він і імперську Росію. На його думку, існування справжніх державних утворень типу Римської імперії або Росії можливе лише при наявності антиліберальних, антидемократичних інстинктів і імперативів, аристократичної волі до авторитету, до традиції, до відповідальності на сторіччя уперед.

Важливе місце у філософії Ніцше, як говорив Франц Мерінг, займає боротьба проти соціалізму. Гостро критикуючи соціалістичні ідеї, Ніцше вважав, що соціалізм небажаний навіть у вигляді експерименту. Соціалісти заперечують право і правосуддя, індивідуальні домагання, права і переваги, тим самим відкидаючи саме право. Якби соціалісти коли-небудь самі створювали закони, то можна бути упевненим в тому, що вони підкорялися б цим законам свідомо. Ніцше був переконаний у тому, що соціалізм, прагнучи усунути усі існуючі держави, може розраховувати лише на коротке і випадкове існування за допомогою крайнього терору, знищення особистості, тримаючи у покорі всіх громадян того чи іншого суспільства. "Ніцше як індивідуаліст був однаково ворожий не тільки соціалізму, але і лібералізму" [4, с. 934].

Роботи Ніцше за його життя не отримали широкої популярності, але подальший вплив його ідей підтвердив надії мислителя. Ідеологи фашизму і націонал-соціалізму оголосили Ніцше своїм передвісником. "Там, де закінчується держава, починається перша людина, яка не є зайвою: там починається гімн тих, хто необхідний, мелодія одноразово існуюча і неповоротна. Туди, де закінчується держава, туди дивіться, брати мої! Хіба ви не бачите веселку і мости, що ведуть до надлюдини?" [2, с. 37]. Ці слова, очевидно, свідчать про втрату надій на сучасну державу як на союзника нової аристократичної культури, оскільки вона виявилась в руках більшості, яка була духовно слабкою.

Якщо б ми озирнулись навколо, то зуміли б побачити очима Фрідріха Ніцше картину духовної кризи тогочасного суспільства. Ми б відчули страх перед небезпеками і стражданнями життя і, водночас, ідеал тихого, прекрасного існування, трепет перед високою напругою пристрастей, незалежність волі та думки, перед власною індивідуальністю та разом з тим злились би в єдину безлику масу. І врешті-решт ідеали рівності, братерства і багато інших добродітностей дають змогу зрозуміти, чому ж Ніцше називав сучасну йому європейську мораль стадною. Ця мораль зробила свою справу, добившись того, що людина стала нетвердою у своїх рішеннях. Вона, звичайно ж, зробила життя людини тихим і спокійним, але, водночас, одноманітним та беззмістовним. Куди ж поділися ці барви життя, що урізноманітнюють наш побут? Де ж та воля, сила духу, гордість за те, що ти сильний та стійкий, дієвий та винахідливий? Усе це поглинув бурхливий потік моральної свідомості. Вона зробить усе можливе, щоб зрівняти людей, звести до мінімуму перевагу одних над іншими. Проте ця, на перший погляд, добра справа моралі може призвести до нівелювання людей, зробивши їх такими, що втратили своє власне "Я". За даних обставин більш потрібними та прийнятними для суспільства будуть люди,

такі схожі між собою, бо з ними буде набагато простіше. Вони невимогливі, тихі, без особливих претензій до життя. А ті витончені, освічені і культурні натури, котрих важче зрозуміти, залишатимуться за бортом життя. Вони дають дорогу “новій совісті”, що допоможе людині розкрити свою справжню сутність, відкрити їй нові горизонти. У такому випадку на місце однієї моралі треба поставити іншу. За допомогою своєї концепції імморалізму Ніцше намагався це зробити. Словами “ми імморалісти, ми не гуманісти” він ще раз нагадує нам, що є нігілістом, бо руйнує традиційну мораль. Ніцше вирішив йти на пошуки справжніх моральних цінностей, що знаходяться “по той бік добра і зла”. Будь-яка мораль є ворожою по відношенню до внутрішнього світу людини. Тоді чим же є для нас імморалізм? Звичайно ж, тим чинником, що допомагає внутрішній природі людини реалізувати себе, веде до гармонії душі та тіла.

Життя повинно проходити під знаком боротьби за силу духу. Його сучасники не зрозуміли справжньої суті моралі, бо якщо б було по-іншому, то вони б побачили, що потрібно встановити іншу, бойову мораль, мораль хороброго змагання. Ось що Ніцше називає природними, істинними цінностями. Але чи довговічними будуть вони? Звичайно ж, вони визнаватимуться впродовж століть, їх шануватимуть сильні люди, переможці, що не втратили віру у себе, особистості, у яких живий ще дух перемоги. А що ж робитимуть ті, котрі не здатні самотужки долати труднощі життя? Вони, звичайно ж, не погодяться прийняти нову мораль, бо не знатимуть як жити з нею. Таке становище, на їх думку, буде дуже важким, а відношення до них – несправедливим. Мораль пана, тобто того, хто вільний, як птах, сильний, як лев, для людини-раба буде здаватися нищівною. Якщо ж слабкість, що боїться життя, тремтить перед ним, то згодом нею може захворіти все навколо. Немічні духом будуть завжди. Вони можуть стати загрозою для інших, адже сіятимуть у серцях сильніших за себе сум’яття і невпевненість, покору і страх. Коли все низьке і пригноблене досягає визнання і влади, тоді настає декаданс. Із великою ностальгією дивиться Ніцше назад, у епоху Еллади, Відродження, коли людина жила у гармонії із собою та світом. Епоха Відродження зуміла відродити усе те, що було таким дорогим для нього. Проблема Ренесансу була його проблемою. Переоцінка моральних цінностей і заміна їх цінностями природи – усе це було тоді. Велич епохи Відродження ніхто не зумів відродити. Лише деколи, в коротких миттєвостях, можна було відчутти дух того далекого часу. З’явилися Лессінг і Гердер, Гете і Шиллер. Прекрасними послідовниками греків поставали вони в очах Ніцше. Гете був чудовим поверненням до природи Відродження. Але не дано сучасникам зрозуміти його.

Забуте вчення про похмуре існування було представлено знову Артуром Шопенгауером. Тягар песимізму поширився по всій Європі. Глибокий відчай заволодів серцями людей. Вони знову прагнуть співчуття, а любов до ближнього вважають мірилом життя. Шопенгауер проголошує ці добродетності першим кроком до позбавлення від буття. І уся Європа бачить у цьому зцілення, не розуміючи, що це початок кінця. “Співчуття, любов панують у Європі від Петербурга до Парижа, починаючи з Толстого і закінчуючи Вагнером [5, 54]. З’явилося вчення про рівність усіх і кожного. Процес зрівняння розпочав свою згубну діяльність. Якою ж могла б

бути реакція Ніцше? Заклики до переоцінки тих хибних цінностей, котрі давно пора замінити, звучали з уст Ніцше. Він – проповідник індивідуалізму, свободи волі і особистості. Потрібно, щоб кожен розвивав свої можливості, нахили, долучався до культури і освіти, тим самим стверджував свій дух і впевненість у власних силах. Ніцше немов би промовляв до своїх сучасників: “Усе, що сховане у тобі, людино, винеси назовні, віддай його життю”. Існування людини може стати величним тільки тоді, коли сильними будуть окремі особи. Усі такими стати не зможуть, такий закон життя. Завжди були і будуть сильні і слабкі. На перший погляд можна подумати, що Ніцше був у полоні вседозволеності, проте, насправді, це не так. Філософ хотів лише розширити свободу людини. Ніцше, як і усі ми, жив у суспільстві, у якому були свої закони, з якими він не міг не рахуватись. Його лише турбувало запитання наскільки і до яких меж повинна обмежувати себе особистість на користь інших. Він не міг змиритися з тим, що ця милосердна мораль нищить великих особистостей, котрі могли б принести багато користі людству. Вони жертвують своїми бажаннями в ім'я більшості, допомагаючи їй з усією силою свого великого сильного серця. І ось ми бачимо перед собою людей не тими, якими вони могли б бути, а тих, якими створила їх співчутлива мораль. Неможливо спокійно дивитись на те, як гине сильна та гідна слави особистість. Для поступу вперед, для життєвого прогресу потрібні вожді, які зможуть повести за собою інших, допоможуть їм піднятися на вищий щабель існування, зроблять усе можливе, щоб побороти сірість світу і мілину душі інших людей. Індивідуалізм Ніцше полягав у тому, щоб люди відкрили скарбниці своєї душі, аби не перебувала вона у дрімотному дурмані. Індивідуалізм Ніцше означає те ж, що і розвиток добродетності. Він надає цьому поняттю специфічний відтінок, повертаючи йому той сенс, якого надавалося йому у часи Античності та Відродження. Під добродетністю розуміли духовну і фізичну силу, різні нахили і здатності, що розвивались і допомагали людині стати такою, що здатна перевернути цей світ, змінити його. Намагання однієї людини стати кращою зустрічає опір іншої, яка не може змиритись з перемогою свого ближнього, що піднявся на недосяжну для неї висоту. Людина повинна докласти усіх зусиль, щоб не дати своїм здібностям зав'язнути, ще не розцвівши. Як часто люди покидали благородну справу на половині шляху через страх перед ближнім. Як важко, коли велика справа залишилась невиконаною. Проте нерідко ті, котрі знайшли у собі мужність прокладати шлях до своїх добродетностей, робили це не з чистою совістю, а з постійними сумнівами. Потрібно повернути їм чисту совість. Лише боротьба і війна зможуть покінчити з рабством і звільнити дух. Ніхто не сумнівається у тому, що шлях до добродетності небезпечний і важкий. Хіба ж можливо досягнути чогось омріяного і такого бажаного не докладаючи великих зусиль? Для того, хто несе мрію у серці, не існує більше нічого, окрім нього і його добродетності. Але ніхто не гарантує йому перемогу. Людина може з легкістю знайти на тому шляху свою загибель, а тому Ніцше говорить про необхідність самопожертви. Він вважає, що й смерть не є страшною, коли йдеться про високу мету. “Людина є дечим, що потрібно побороти: і тому ти повинен любити свої добродетності – бо від них ти загинеш” [2, с. 27].

Ми не повинні забувати про свою самоцінність, а також і про те, що особистість є центром Всесвіту. Вона ні перед ким не відповідальна, вона творець і коваль свого життя. Усе, що вона робить, має реальну вагу. Немає ніякого значення якою буде ця діяльність – добра чи зла, моральна чи аморальна, тому що вища людина залишає за собою право вирішувати, що є добром, а що слід вважати злом. Ніцше вважав, що вільна людина може бути і доброю, і злою, а невільна – це ганьба природи. Тому найвищою метою повинен бути розвиток людської природи та її возвеличення. Проте не усі люди здатні втілити у життя дану ідею, адже люди не рівні і не рівні їхні можливості, а тому, що справедливо для одного, не може бути справедливим для іншого. Сіра маса не здатна на великі подвиги, вона байдужа до зла і добра. Хіба можуть, на думку Ніцше, ці мізерні люди бути надією та гордістю суспільства? Маса небезпечна, бо буде намагатись витіснити найбільш оригінальних, неординарних особистостей, цінних людей, на яких покладає великі сподівання філософ Ніцше.

Тогочасне європейське культурне товариство об'єдналось навколо однієї системи моральних оцінок, яку прийнято вважати божественною і вічною. Людина пристосувалась до умов свого існування. Уся її енергія, сили були спрямовані на підтримання рівноваги. Поміркованість у здоров'ї, праці, розвагах зможе забезпечити людині довге та міцне життя. Але хіба цього достатньо? Людина ж втратила необхідність у творчості, бажання йти вперед. Особистість є початком і кінцем людства. Чого варта ослаблена, немічна і квола істота, що заперечує себе саму? Вона заслуговує лише на наше співчуття. Дані риси тогочасного ладу визначали справжнє обличчя тогочасного суспільства та його духовної культури, яка була зорієнтована на матеріальне. Була втрачена мета історії та людського життя. Особистість стала всього лише засобом, але не метою та сенсом пізнання.

Ніцше прагнув докорінно змінити життя людей, вселити віру у їх серця. Філософ із сумом зауважував, що окрема особа дивилась на світ із таємничим страхом. З надзвичайним захопленням людина спостерігала за Богом та його творчим потенціалом. Вона, низько схиливши голову, не наважувалась її підняти, адже за людиною повсякчас спостерігає сам Творець. Покора та смиренність були головними характеристиками тогочасної людини. Ніцше усім серцем прагнув викоринити ці почуття з душі особистості і надихнути її на пошуки нового життя та сенсу існування. Сучасники Ніцше вважали, що жертвувати собою, співчувати – ось у чому полягає справжнє життя добродія. Люди, які жили згідно з нормами традиційної моралі і не прагнули вирватись із маси сірого натовпу, були надзвичайно вигідними для тогочасного суспільства. Слід визнати, що Ніцше цілком правий, коли стверджував, що мораль може виховати лише “корисну робочу породу”, індивіда, який не здатний дивитись у вічі своєму майбутньому. Тому недивним буде той факт, що Ніцше, як вдумливий мислитель, зумів розгледіти духовну кризу тогочасного суспільства. Німецький філософ з великим смутком дивився на моральний стан своїх сучасників. Йому було моторошно від маси “маленьких людей”, які слабкістю свого тіла та духу отруюють життя. Тому Ніцше з усією сміливістю та цілком небезпідставно повстав проти рабської моралі, щоб подарувати вогонь надії на краще

життя. Німецький філософ вбачав велике зло у тих невидимих моральних путах, якими християнська церква прикувала людину до монотонного плину речей. Особистість була внутрішньо невільна, а тому не могла жити на повну силу, джерелом якої є пристрасті та емоції. Ніцше так хотів, щоб пристрасть отримала право панувати у житті. На його думку, лише за таких обставин особистість зможе проявити всю свою приховану енергію. Потрібно, щоб людина звільнилась від моральної відповідальності в християнському значенні. Це необхідно тому, що єдиний сенс життя людства полягає лише в яскравій та досконалій особистості. Тому у своїй уяві філософ малював саме таку людину. Оскільки в світі надто багато жорстокості, одна істота намагається подолати та знищити іншу, тому людині не слід чекати допомоги ззовні. Сильна особистість не потребує ніякої підтримки, адже міць духу здатна втримати її на поверхні цього бурхливого життєвого потоку. Така людина не боїться труднощів та негараздів, вона вступає у боротьбу зі світом та отримує перемогу. На думку Ніцше, життя буде гармонійним та повноцінним у тому випадку, коли такими ж будуть окремі люди.

Німецький філософ, проголошуючи індивідуалізм та свободу волі, бажав, щоб особистість відшукала своє ество, відкрила у собі всі приховані можливості та нахили. Ніцше закликав шукати дорогу до себе самого для того, щоб стати тим, ким ти є насправді, винести назовні усе те, що є у душі та серці, не стримуючи почуття, емоції та інстинкти. Тому за даних обставин надзвичайно важливою була переоцінка всіх цінностей, які були загальноприйнятими у тогочасному суспільстві. Ніцше прагнув створити нове добро і зло. Він вважав, що добрі праведники, які з усіх сил тримаються за традиційні поняття “добра” і “зла”, перешкоджають новим людям творити нові цінності. На думку Ніцше, його сучасники, не думаючи про майбутнє, приносять у жертву розвиток людства, займаються шкідництвом, гальмуючи процес поступу. Слід зазначити, що такі сміливі думки німецького філософа стосовно добра і зла викликали осуд. Проте така реакція на його погляди є недоречною, адже він не хотів викоринити цілковито добро, а лише боровся з його старим варіантом. Ніцше негативно висловлювався на адресу тих, хто хотів втримати добро, яке вже втратило свою актуальність, знецінилось. Німецький філософ, прагнучи побудувати нову мораль, усвідомлював, що на цьому шляху творення його підстерігатимуть недовіра близьких, нерозуміння друзів, критика сучасників. Проте він робив кроки лише вперед і ніколи – назад. Тому, як хоробрий плавець, він з головою поринув у несамопитий вир життя, не боячись потонути у ньому. Його мужності можна лише заздрити, а силою духу і талантом мислителя – захоплюватись.

Висновок

На думку Ніцше, людина повинна стати творцем самої себе. Високе завдання людини полягає у тому, щоб бути цілісною індивідуальністю, дати стиль своєму характеру, дати художній вияв своїй особистості – в пізнанні і любові, в спогляданні та діяльності. Надзвичайно важливо стати самим собою, у собі самому знайти задоволення. Незадоволення собою спонукає нас до помсти нашим ближнім. Вони стануть нашими жертвами хоча б тому, що будуть бачити наш огидний вигляд.

Особистість ні перед ким не повинна звітувати, адже вона є самодостатньою. Людина невичерпна у своїх можливостях і ніхто не знає, що могло б вирости з неї, коли б вона згрупувала і напружила усі свої сили. Головною метою людської діяльності повинно бути творення благородної особистості, могутньої та висококультурної. Напевно, майбутнє покоління буде жорстокішим, адже воно стане відвертішим і в добрі, і в злі. Хто знає, можливо, голос душі людини майбутнього, що схожий на голос прихованого до цих пір злого Духа природи, злякає нас? Та попри усе це ми повинні усвідомити, що пристрасть краща, ніж стоїцизм, а бути чесним та щирим навіть у злі набагато краще, ніж схилити голови у мовчазній покорі перед усіма моральними нормами.

Література:

1. Антонович И. Фридрих Ницше и традиции нигилизма в буржуазной культуре / Антонович И. – Минск : Немаң, 1982. – № 10. – С. 127-136.
2. Ницше Ф. Сочинения: в 2 т. / Ницше Ф.; пер. с нем.; сост., ред. и авт. прим. К. А. Свасьян – М. : Мысль, 1990.
3. Ницше Ф. Сочинения: в 2 т. / Ницше Ф.; пер. с нем.; сост., ред. и авт. прим. К. А. Свасьян. – М. : Мысль, 1990. – Т. 1. – 829 с.
4. Михайловский Н. К. Литературные воспоминания / Михайловский Н. К. // Полн. собр. соч. – Т. 7. – СПб. : Типография М. М. Стасюлевича, 1909. – С. 923-975.
5. Битнер В. В. Ф. Ницше и его произведения / Битнер В. В. – СПб. : Изд-во В. В. Битнера, 1904. – 64 с.

Annotation

Ljudmyla Pavlyshyn. Individualism as a basis of human's harmonic development in F. Nietzsche's philosophy. The article shows the role of individualism in a process of human's improvement and development of her physical, spiritual and intellectual potentials.

Key words: Nietzsche, socialism, democracy, good, evil, personality.

Пономаренко В. В.
*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ВКЛАД Е. В. ІЛЬЄНКОВА В РОЗВИТОК ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЮ КЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЙОГО ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ

В статті розкриваються головні напрямки філософії Евальда Васильовича Ільєнкова. Актуальність та поширення його ідей на початку ХХІ століття. Роль робіт філософа у розвитку та популяризації класичної філософської традиції та досягнення філософа у вирішенні проблеми формування особистості.

Ключові слова: Е. В. Ільєнков, особистість, ідеальне, мислення, розвиток, діалектика.

Аналіз досліджень і публікацій. Філософія ХХ століття напрочуд багатогранна та різнопланова. Величезна кількість різноманітних напрямків та шкіл, які важко піддаються будь якій систематизації та узагальненню. З одного боку, екзистенціалізм